

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИ
М.РЫСКУЛБЕКОВ АТЫНДАГЫ
КЫРГЫЗ ЭКОНОМИКАЛЫК УНИВЕРСИТЕТИ
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ПРЕЗИДЕНТИНИН АЛДЫНДАГЫ
МАМЛЕКЕТТИК БАШКАРУУ АКАДЕМИЯСЫ**

Диссертациялык кеңеш Д 08.17.543

**Кол жазма укугунда
УДК 336.6.71.147 (575.2)**

Ким Александр Дмитриевич

**«Коммерциялык банктардын жетиштүүлүгүн камсыздоо, ага башкаруу
жүргүзүү жана рыноктук шартта капитализациянын механизмдерин
өнүктүрүү» (Кыргыз Республикасынын мисалында)**

Адистик 08.00.05 –экономика жана элдик чарбаны башкаруу (экономика,
ишканаларды түзүү, тармактарды түптөө жана башкаруу)

Автореферат
Экономикалык илимдердин кандидаты илимий
даражасын жактоо үчүн диссертация

Бишкек -2017

Диссертациялык иш М. Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономикалык университетинде аткарылды.

Илимий жетекчи	Камчыбеков Төлөбек Кадыралиевич Экономикалык илимдердин доктору, профессор
Расмий оппоненттер:	Асизбаев Рустам Эмилбекович экономикалык илимдердин доктору, доцент Ивакова Зейнеб Авазовна экономикалык илимдердин кандидаты, доцент
Жетектөөчү мекеме:	Ж.Баласагын атындагы КУУнин «Экономика» кафедрасы, Жибек Жолу көч., 394.

Диссертациянын жактоосу 2017-жылдын 29-декабрында саат 14-00до М. Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономикалык университеттин жана Кыргыз Республикасынын Президентинин алдындагы Академиянын экономикалык илимдердин доктору (кандидаты) илимий даражасын ыйгаруу боюнча Д 08.17.543 диссертациялык кеңешинин отурумунда 720033 Бишкек шаары, Тоголок Молдо көч., 58 дарегинде өтөт.

Диссертациянын мазмуну менен М. Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономикалык университеттин китепканасында таанышууга мүмкүн, дареги: 720033 Бишкек шаары, Тоголок Молдо көч., 58.

Автореферат 2017 жылдын 29-ноябрында жөнөтүлдү.

Д 08.17.543 Диссертациялык кеңештин
Илимий секретары
Экономика илимдеринин
кандидаты, доцент

Байтерекова Г.С.

Диссертациялык иштин жалпы мүнөздөмөсү

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Евразиялык экономикалык биримдиктин (ЕАЭБ) шарттарында Кыргызстандын экономикасынын өнүгүп-өзгөрүүсү көп сандаган карама-каршы көрүнүштөр менен тенденцияларга жол ачат, анын ичинде коммерциялык банктардын капиталынын жетиштүүлүгүн түптөө, ага башкаруу жүргүзүү көйгөйүн жана аларды капитализациянын механизмдерин кошсок болот.

Коммерциялык банктардын каржылык жогорку стабилдүүлүгүнө жетишүү механизмдерин өрчүтүү, алардын капиталынын түзүмдөрүн оптимизациялоо, активдери менен пассивдеринин ара катышы, банктык ишмердүүлүк жүргүзүүдө тобокелдерге учуроо, бул көйгөйлөрдүн бардыгын чечүү терең теориялык негизди жана илимий түшүндүрмөнү талап кылат.

Кыргыз Республикасынын банк системинин капиталынын жалпы өсүүсүнө карабастан, банктардын капитализациянын темпи жетишээрлик эмес экенин баса белгилеп кетүү керек. Бул жагдай экономикалык каатчылыктын шарттарында реалдуу секторду насыялоо мүмкүнчүлүктөрүн чектеп турат, өзгөчө банктардын жеке капиталынын жетиштүүлүгүнүн нормативдеринин оңой эмес шарттарында. Социалдык-экономикалык өнүгүүнүн басаңдашында банктык саясатта түзүмдүк өзгөрүүлөрдүн ар бирине ыкчам көңүл бурулуусу кажет, бир гана каржылык системдин күчтөнүүсүнө багытталган заманбап ыкма жана механизмдер гана аркылуу эмес, илимий изилдөөлөрдү да негиз катары алуу керек.

Албетте, жаңы ыкма менен методикалардын иштелип чыгуу себептери белгилүү: биринчиден, коммерциялык банктын капиталын башкаруунун эффективдүүлүгүн өстүрүү жана насыя берүүнүн механизмдерин өнүктүрүү. Экинчиден, коммерциялык банктын жеке капиталын комплекстүү изилдөөлөрдүн жоктугу. Бул себептен, коммерциялык банктардын жетиштүүлүгүнө стратегиялык башкаруу жүргүзүү керектиги айкын болуп, рыноктук шартта капитализациянын механизмдерин өрчүтүү талап кылынат.

Жогоруда берилген жагдайлар изилдөөгө алынган көйгөйдүн актуалдуулугун айгинелеп, коммерциялык банктардын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүнү өрчүтүү керектигин көрсөтөт.

Диссертациянын темасы менен үлкөн илимий жана мамлекеттик программалардын байланышы. Диссертациялык иш Кыргыз Республикасынын 2013-2017-жылдар аралыгында өнүгүүнүн Улуттук стратегиясынын, Кыргыз Республикасынын 2015-2018-жылдар аралыгында банк системин өнүктүрүүнүн негизги багыттарынын, 2015-2018-жылдар аралыгында насыя саясатын өнүктүрүүнүн негизги багыттарынын, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн экономиканы каржылоо жана экспортту субсидиялоо жаңы программасынын алкагында даярдалды.

Изилдөөнүн максаты жана тапшырмалары. Бул диссертациялык иштин негизги максаты – интеграциянын шарттарында коммерциялык банктардын капиталынын жетиштүүлүгүн камсыздоо, ага башкаруу жүргүзүүнүн механизм менен ыкмаларын өркүндөтүү болуп саналат.

Бул багытта изилдөөнүн төмөнкү тапшырмалары аныкталды:

- «Банктык капитал», «капитализация» жана «банк секторунун капитализациясы» терминдеринин экономикалык мазмунун коммерциялык банктардын стабилдүүлүгү жана аларды эффективдүү башкаруунун инструменти катары ачып берүү;
- Банктардын капитализациясын өнүктүрүүдө негизги методикалык ыкмаларды аныктоо, бул максатта заманбап рыноктук шарттарда өнүгүүнүн инструментарийлери менен механизмдерин колдонгон чет элдик банктык ишмердүүлүктөгү теория менен тажрыйбаларды негиз катары алуу;
- Банктык капиталдын жетиштүүлүгүнүн ата мекендик жана эл аралык стандарттарынын конвергенциясынын методикалык ыкмаларын иштеп чыгуу;
- Республиканын банктык системинин абалына анализ жүргүзүү жана насыя берүүчү мекемелердин туруктуулугун камсыздоодо банктык капиталдын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүнүн функционалдык ролун аныктоо;

- Коммерциялык банктардын жетиштүүлүгүн өркүндөтүүдө прогноздук индикаторлорду жана сунуштарды (эконометрикалык моделди) аныктоо.

Диссертациялык изилдөөнүн **илимий жаңычылдыгы** - теориялык-прикладдык ыкмалардын чегинде банктык капиталды башкаруунун методикалык жолу жана заман талабына ылайык банктардын капитализациясынын өнүгүү механизмдерин колдонуу менен республиканын банктык системинин каржылык туруктуулугун камсыздоо боюнча концепция иштелип чыгып, колдонууга сунушталат. Изилдөөнүн жүрүшүндө төмөнкү илимий жыйынтыктар аныкталды:

- заманбап шарттарда коммерциялык банктардын финансылык туруктуулугун камсыздоо инструменти катары банктык саясаттын негизи жана маңызы илимий жана теориялык көз карашта изилденди;
- заманбап рыноктук шартта банктардын капитализациясын өнүктүрүүнүн инструментарийи жана механизмдери аныкталды;
- банктын капиталынын жетиштүүлүгүнүн эл аралык стандарттарын колдонууда дүйнөлүк тажрыйба изилденип, биздин республиканын шартында пайдалануу мүмкүнчүлүктөрү каралды;
- коммерциялык банктардын оптималдуу түзүмдөрүнүн актив менен пассивдеринин ролу банктын капиталынын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүнүн негизи катары каралды;
- банктын капиталына болгон эл аралык талаптардын банктын жетиштүүлүгүнө баа берүүдө колдонулган стандарттуу жана заманбап ыкмалардын конвергенциялык ыкмалары сунушталды;
- коммерциялык банктардын капиталынын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүнү өркүндөтүү боюнча сунуштар (эконометрикалык модель) көрсөтүлдү.

Иштин практикалык мааниси. Илимий изилдөөнүн жыйынтыктарынын практикалык мааниси абдан баалуу, анткени, жыйынтыгында Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын капиталынын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүдө колдонула турган

концерттүү сунуштар берилет. Диссертациянын материалдары мамлекеттик программаларды жана долбоорлорду иштеп чыгууда, ошондой эле Кыргыз Республикасынын банк системин өнүктүрүүдө пайда болгон көйгөйлөрдү чечүү боюнча иш алып барган мамлекеттик бөлүмдөрдүн өз ара байланыш механизмдерин жакшыртууда колдонулушу мүмкүн.

Илимий жыйынтыктын экономикалык мааниси. Автор сунуштаган банктардын капиталынын жетиштүүлүгүн камсыздоо, ага башкаруу жүргүзүү ыкмасы, алардын капитализациялоосун өнүктүрүү механизми, ошондой эле коммерциялык банктардын каржылык туруктуулугунун концепциясы-жалпы республиканын банк системине жакшы таасир этип, экономикасынын стабилдүүлүгүнө, улуттук жана эл аралык атаандаштыгын өстүрүүгө жана калктын жашоо деңгээлин көтөрүүгө салым кошот.

Жактоого көрсөтүлгөн негизги бөлүмдөр:

- коммерциялык банктардын капиталынын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүү механизмдерин өнүктүрүүдө теориялык негиздер менен ыкмалардын системдешүүсү евразиялык интеграциянын адекваттуу императивдерине узак мөөнөттө күчтүү атаандаштык жаратууга багытталган;
- республиканын банк системине комплекстүү баа берүү, тагыраагы, тандалып алынган фактордук топто банк капиталынын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүсүн жана банктардын капитализациясын рейтинг боюнча баалоо;
- капиталды башкаруунун эффективдүүлүгүн жогорулатуу менен коммерциялык банктардын атаандаштыгын күчөтүү механизмдерин өнүктүрүү боюнча сунуштар;
- банктын капиталына болгон эл аралык талаптардын банктын жетиштүүлүгүнө баа берүүдө колдонулган стандарттуу жана заманбап ыкмалардын конвергенциялык ыкмалар боюнча сунуштар;
- коммерциялык банктардын капиталынын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүнү өркүндөтүү боюнча сунуштар (эконометрикалык модель).

Жактоочунун жеке салымы болуп, анын банктын капиталына тиешелүү эл аралык талаптардын конвергенциясынын иштелип чыккан автордук методологиясынын жыйынтыктарынын апробациясына катышуусу жана «Росин Банк» ААКнун практикалык ишмердүүлүгүнө киргизүү, ошондой эле, активдерди жайгаштырууда пайда болгон тобокелдерди эске алуу менен кредиттик мекеменин капиталын оптималдуу көбөйтүүгө багытталган аракеттердин конкреттүү программасын сунуштоо, пассивдик операциялардын жана актив-пассив түзүмдөрүнүн өзгөчөлүгүн айгинелөө, изилдөөнүн темасы боюнча материалдарды жарыялоо эсептелет.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын апробациялоо. Коммерциялык банктардын капиталынын жетиштүүлүгүн камсыздоо жана ага башкаруу жүргүзүү боюнча диссертацияда берилген сунуштар, колдонмолор жана изилдөөнүн жыйынтыктары «РосинБанк» ААКнун практикалык ишмердүүлүгүндө колдонулуп келет, керектүү тактама каты бар. Диссертациялык изилдөөнүн негизги жыйынтыктары автор тарабынан 2010-2017-жылдар аралыгында ар түрдүү илимий-практикалык конференция менен семинарларда тааныштырылган.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын жарыялоо. Диссертациялык иштин негизги бөлүмдөрү боюнча 5,2 көлөмүндөгү 9 статья, анын ичинде РИНЦ индекстөө системине кирген (чет элдик) басылмада 2 статья жарыяланган.

Диссертациялык иштин структурасы жана көлөмү. Диссертациялык иш кириш сөзүнөн, үч бөлүмдөн, корутундудан жана биографиялык маалыматтан турат. Иштин көлөмү: компьютердик текст менен 156 барак, 25 таблица, 6 сүрөт, 14 диаграмма жана колдонулган адабияттын 105 аталышы.

НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Иштин кириш сөзүндө көтөрүлгөн теманын актуалдуулугу берилип, анын канчалык деңгээлде изилденгендиги көрсөтүлөт, алынган жыйынтыктардын илимий жаңычылдыктары ачыкталат, ошондой эле жактоого көрсөтүлгөн негизги бөлүмдөр менен диссертациялык иштин теориялык жана практикалык мааниси аныкталат.

Биринчи «Коммерциялык банктардын капиталын башкаруунун концептуалдык негиздери» бөлүмүндө банктын капиталын аныктоо ыкмалары, банктарды капитализациялоонун теориялык негиздери, капиталды түзүү менен институционалдык жетиштүүлүктүн өзгөчөлүктөрү көрсөтүлөт.

Изилдөөнүн теориялык-методологиялык базасында тандалган тема боюнча түрдүү мектептердин ыкмаларын изилдөө, Кыргыз Республикасынын мыйзам жана укук-ченемдик актылары турат.

Теориялык изилдөөнүн жүрүшүндө «банктык капитал», «капитализация», «рыноктук капитализация», «банк секторунун капитализациясы» түшүнүктөрү боюнча айрым чет элдик жана ата мекендик авторлордун көз караштары аныкталган. Биз, системдик ыкманы колдонуу менен, берилген түшүнүктөрдү ирээтеп, эреженин терең маңызын айгинелеп берүүгө аракет кылдык.

Өздүк каражат (капитал) – коммерциялык банктын башкы ресурсу болгон негизги жана кошумча капиталды түзүүдө коммерциялык банктын ишинде пайда болгон каражат. Коммерциялык банктын финансылык ресурстарындагы өздүк каражаттын көлөмү – тобокелдерге туруштук берүүдө жана ага болгон ишенимдин даражасын аныктайт.

Банк системинин капитализациясы – өлкө аймагындагы банктардын өздүк капиталынын суммасы, башкача айтканда, өздүк капиталдардын биригүүсү. Банк системинин капиталын өстүрүү процесси, тагыраагы капитализация көйгөйү төмөнкү факторлор менен тыгыз байланышта деп ойлойбуз:

- капиталдын жетиштүүлүгү жаатында көзөмөл жүргүзүүчү органдардын регулярдуу талаптары;
- банк чөйрөсүндөгү атаандаштык фактору;
- насыя берүүнүн өсүүсү;
- банк секторуна инвестицияларды тартуу мүмкүнчүлүктөрүнүн көбөйүүсү;
- кардарлардын ишеним көрсөтүү фактору, имидж.

СССР убагында «капитализация» термини колдонулган эмес, анткени

советтик илимпоздор «капитал» түшүнүгүнө басым жасашкан эмес. Бирок, экономикадагы рыноктук өзгөрүүлөрдөн кийин жана дүйнөлүк экономикалык каатчылыктын таасиринен улам, аталган терминди колдонуу зарылдыгы жаралып, бул көрүнүшкө баа берүү механизмдерин издөө керектиги байкалган. Бүгүнкү күндө коммерциялык банктардын капитализациясын баалабай коюу мүмкүн эмес. «Капитализация» түшүнүгүнүн тегерегиндеги авторлордун көп кырдуу жана бирдиктүү эмес көз караштарынан улам, ага кошумча «банктын капитализациясы» терминин бирдиктүү түшүндүрмөсү жок болгондугуна байланыштуу капитализациянын мүнөздөмөсүн тактап, «банктын капитализациясы» түшүнүгүнө аныктама берүү кажет. Банкка таандык капиталдын көлөмүн сактоого жана өздүк капиталды эталондук көрсөткүчкө чейин жогорулатууга багытталган (коммерциялык банктын саясатында) аракеттердин ырааттуу процесси катары сыпаттоо сунушталат. Банктын капитализациясы – бул банк капиталынын эффективдүү иштеп туруусунун экономикалык мүнөздөмөсү, ал өзгөрүлмө шарттарда ар түрдүү булактар жана механизмдердин жардамы менен сакталып калуу жана эталондук көрсөткүчкө чейин жогорулоо жөндөмүнүн көрсөткүчү болуп саналат.

Коммерциялык банктардын капиталынын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүнүн инструменттерин ишке киргизүүнүн мааниси жана зарылдыгы, аны менен катар рыноктук шартта капитализациянын механизмдерин өнүктүрүү жөнүндө Д.Ч. Бектенов жана С.Ж. Чолбаев илимий эмгектеринде белгилеп өтүшкөн. Бир гана банктын капиталдык базасы кредиттик мекемелердин туруктуулугун камсыздоодо негизги элемент болуп саналат.

Бул себептен, биздин оюбузча, банктын капиталынын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүнү өнүктүрүү - узак мөөнөттөгү активдерди каржылоо үчүн бөлүнгөн насыялык жана өздүк каражаттарга карата уюштуруу, өнүктүрүү жана банктын атаандаштык сапаттарын өстүрүү механизмдерин иштеп чыгуу эсептелет.

Бул жагдайда банктын капиталынын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүнү камсыздоо жана капитализациянын механизмдерин өнүктүрүү-капиталды эффективдүү уюштуруу саясатынын жана колдонуунун стратегиялык негизи болуп берет.

Ошол эле учурда уставдык капитал кредиттик мекеменин өздүк каражатынын өзөгү болуп, ал эми анын көлөмү аманатчылар менен кредиторлордун кызыкчылыгына кепилдик берген минималдуу мүлк болуп саналат. Финансылык ресурстардын спецификасына байланыштуу, өздүк каражаттарды көбөйтүү маселелерине насыялык жана башка каражаттарды тобокелсиз кайтаруудагы кирешенин көрсөткүчтөрүн сактоонун жана ликвиддүүлүктүн инструменти катары кароо керек.

Бирок, Кыргызстандын банктарынын капитализациясынын өсүү темпи, активдерин алып караганда жетишсиз. Бул жагдай реалдуу секторду насыялоо мүмкүнчүлүктөрүн чектейт, өзгөчө капиталдын жетиштүүлүгүнүн нормативдери өсүп жатканда. Банктардын өздүк каражаттарынын жетиштиги кредиттик, факторинголук жана лизингдик операцияларда каражатты жайгаштыруудагы жоготуулар менен байланыштуу күтүүсүз чыгымдарды жок кылат да, аманатчылардын ишенимдерин актайт.

Таблица 1 – КРнын банк системинин капитализациясы (консервация режиминдеги Банктар эсепке алынган жок).

Жылдар	Жалпы активдер СА, млн. сом.	Өздүк каражат (капитал), жакшы СК, млн. сом.	Байланыш СК/СА, %	Банктардын саны
2010	60862,6	11811,2	19,5	22
2011	67537,4	13724,4	20,3	22
2012	87444,6	16011,4	18,3	22
2013	111092,0	18802,5	16,9	23
2014	137621,0	20830,5	15,1	24
2015	178028,2	26083,6	14,6	23
2016	178177,8	28618,5	16,1	23

Булак: КРУБнын банк секторунун обзору.

Жогорудагы маалыматка таянып, Кыргызстандын банк системинде эл аралык банк коомунда атаандаштык позицияларды өстүрүү маселеси бар экенин айтууга болот.

Экинчи «Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын капитализациясынын булактары жана механизмдери» бөлүмүндө коммерциялык банктын каржылык туруктуулугуна таасир эткен факторлор менен маселелер сүрөттөлүп, КРУБнын нормативдик талаптарына жооп берген банктын жетиштүүлүгүнүн көрсөткүчтөрү берилет, ошондой эле коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүндөгү негизги көрсөткүчтөр менен алардын капиталынын көлөмүнүн байланышы көрсөтүлөт.

Коммерциялык банктар, башка чарба жүргүзгөн субъекттер катары эле капиталдын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүдө капиталдын эң чоң көлөмүн камсыздоо үчүн иш алып барышы керек. Базель комитетинин банктык көзөмөл боюнча берилген стандарттарына ылайык, уставдык капитал – бул «бардык өлкөлөрдүн банк системи үчүн бирдиктүү болгон капиталдын негизги элементи, ал капиталга рыноктук адекваттуу баа берүүдө база болуп, банктын атаандаштыгын жана кирешесин аныктоодо чечүүчү роль ойнойт».

Ошол эле учурда капиталдын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүү баланстык жана забаланстык операциялардын көрсөткүчтөрүнүн өсүүсүн эсепке алуу менен анын көлөмүн жана банк өзүнө алган тобокелдердин чоңдугун прогноздоо, банк аныктаган параметрлерге жетүүдө берилген нормативдик актылар менен капиталдын түрдүү элементтери ортосундагы пропорцияларын сактоо менен аныкталат. Ал эми банкты башкаруу процессиндеги негизги факторлордун бири болуп активдерин өсүүсү саналат. Ички өсүүнүн коэффициенти (K_k) банктын кирешесинин көлөмүн капитал жана бөлүнбөгөн, чогулган кирешеге көбөйткөндө келип чыгат:

$$K_k = \text{ПНК} * K_{\text{нак}}$$

ПНК – өздүк капиталдын киреше бирдиги (ПНК = таза киреше/капитал);
 $K_{\text{нак}}$ = чогулуунун коэффициенти (кирешеден кармап калуу үлүшү).

Банктын ишинин эффективдүүлүгү өзү жүргүзгөн операциялардын рентабелдүүлүгү менен аныкталат, тактап айтканда эки позиция менен: өздүк капиталдын экономикалык кайтарымы; экономикалык рентабелдүүлүк (кирешелүүлүк).

Капиталдын экономикалык кайтарымы өздүк капиталга салынган ар бир нарктык бирдиктен кандай киреше алууга мүмкүн экенин көрсөтөт. Рентабелдүүлүк өндүрүш процессине жана продукция, кызмат же ишке салынган чыгашалардын кайтарымынын деңгээлин мүнөздөйт.

Өздүк капиталдын экономикалык кайтарымын баалоо үчүн биз, киреше, маржа, активдерди колдонуунун эффективдүүлүгүн жана капиталдын мультипликаторун эсептеген моделди колдондук. Бул модель коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүндөгү негизги көрсөткүчтөрүнүн маанилүүлүгүн көрсөтөт жана алардын экономикалык эффективдүүлүккө болгон таасирин ачыктайт.

Таблица 2 –КБтын өздүк капиталынын экономикалык кайтарымынын көрсөткүчтөрү

Көрсөткүчтөр	Эсептөө	Кыскача мүнөздөмө
Киреше	$E = \text{ПНП/ДНП}$, ПНП – салыктан кийинки киреше; ДНП-салыкка чейинки киреше	- банк ишмердүүлүгүнүн негизги капиталы, акционерлер үчүн инвестициялык капиталдан киреше; аманатчылар үчүн ишенимдүүлүктүн кепилдиги жана банк ишинин эффективдүүлүгү; банктын өзү үчүн өздүк капиталдын негизги булагы болуп аныкталат.
Кирешенин маржасы	$H1 = \text{ДНП/ОД}$, ОД–операц-к кирешелер	- салыштырмалуу киреше, реализацияланган продукциянын пайыздык өлчөмү же капиталдын өзү менен аныкталат.
Активдерди колдонуунун эффективдүүлүгүнүн деңгээли	$H2 = \text{ОД/А}$, А - активдер	- банктын эффективдүүлүгүн баалоо боюнча бирдиктүү көрсөткүч, банк өз карамагына алган бардык салыштырмалуу ресурстар менен аныкталат.
Капиталдын мультипликатору	$H3 = A \backslash SK$ где, SK –өздүк капитал	- банктын реализациялоого максималдуу көлөмдөгү депозиттерди тартуу мүмкүнчүлүгү жана насыя берүү же «депозит–ссуда» чынжырын кеңейтүү жөндөмү, банк капиталынын акча бирдиги менен эсептелет.
Өздүк капиталдын экономикалык кайтарымы	$N = E * H1 * H2 * H3$	- салыктарга башкаруу жүргүзүүнүн эффективдүүлүгүн чагылдырган көрсөткүчтөрдү камтыйт, активдерди башкаруунун эффективдүүлүгү, кирешелерди башкаруунун эффективдүүлүгү, ресурстарды башкаруунун эффективдүүлүгү.

Эскертүү: “Финансовый менеджмент” Стоянова Е.С.

Өздүк капиталдын экономикалык кайтарымын 2010-2016-жылдар аралыгында Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын негизги көрсөткүчү катары карап көрөлү.

Таблица 3 –2010-2016-ж.а. Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын өздүк капиталынын экономикалык кайтарымы, %

№	Коммерциялык банктар	2010	2011	2012	2032	2014	2015	2016
1	ААК «ЮниКредитБанк» (ОптимБанк)	0,27	0,35	0,38	0,35	0,35	0,38	0,38
2	ЖАК «ДемирКыргыз Интернэшнл Банк»	0,13	0,25	0,30	0,32	0,32	0,34	0,32
3	ААК «КБ Кыргызстан»	0,22	0,24	0,28	0,29	0,30	0,31	0,32
4	ЖАК «КИКБанк»	0,08	0,16	0,20	0,18	0,19	0,18	0,18
5	ЖАК «Банк Азии»	0,12	0,16	0,19	0,19	0,16	0,17	0,16
6	Пакистан УБнын Бишкектеги филиалы	0,21	0,21	0,17	0,17	0,18	0,18	0,18

7	ААК «РСК Банк»	0,09	0,12	0,16	0,18	0,19	0,20	0,21
8	ААК «ДосКредоБанк»	0	0,15	0,14	0,14	0,15	0,15	0,14
9	ААК РК «АманБанк»	0,09	0,19	0,14	0,15	0,14	0,15	0,14
10	ЖАК АКБ «Толубай»	0,08	0,1	0,11	0,09	0,08	0,08	0,09
11	ААК «Айыл Банк»	0,12	0,1	0,11	0,10	0,12	0,12	0,15
12	ААК «ИнвестБанк Иссык-Куль»	-1,74	-0,1	0,09	0,08	0,07	0,06	0,07
13	ЖАК «БТАБанк»	0,05	0,05	0,08	0,07	0,08	0,07	0,08
14	ААК «Халык Банк Кыргызстан»	0,08	0,07	0,06	0,06	0,06	0,07	0,07
15	ААК «Казкоммерцбанк»	0,05	0,04	0,06	0,05	0,06	0,06	0,06
16	ААК «Бакайбанк»	0,24	0,18	0,05	0,05	0,05	0,04	0,05
17	ААК КыргызКредитбанк	0	0,03	0,04	0,03	0,04	0,04	0,04
18	ААК «Залкарбанк»	-0,02	0,03	-0,02	0,2	0,2	-0,2	0,2
19	ААК «ЭкоИсламикбанк»	-0,08	0,15	-0,05	0,2	0,2	0,2	0,2
20	ААК «АкылинвестБанк»	-0,31	-0,08	-0,06	-0,05	-0,05	-0,05	-0,05
21	ЖАК «МанасБанк»	-1,25	-0,01	-0,19	-0,05	-0,04	-0,05	-0,04
22	ААК «ФинансКредитБанк КАБ»	0,06	0,07	-0,24	0,03	0,03	0,03	0,03

Булак: коммерциялык банктардын финансылык отчетторунун негизинде автор тарабынан эсептелди.

Анализдөөгө алынган мезгил аралыгында, Кыргыз Республикасынын дээрлик бардык коммерциялык банктарында 2010-жылдан тарта өздүк капиталдын кайтарымынын жакшы динамикасын байкоого болот. Бул көрсөткүч колдонуудагы өздүк каражаттардын эффективдүү колдонулуп жаткандыгын тастыктайт. Таблицада берилген 22 коммерциялык банктын тогузу 10%дан 20%га чейинки диапазондо капиталдын кайтарымын колдонуу эффективдүүлүгүнө ээ, 7 банктын диапозону төмөн 0%-10%. 2016-жылы 17 коммерциялык банкта өздүк капиталдын экономикалык кайтарымынын өсүү тенденциясы байкалат.

Таблица 4 - 2002-2016-ж.а. коммерциялык банктардын активдеринин составы

Көрсөткүчтөр (млн.сом)						
Мезгил	Активдер	Акча каражаты	КРУБна корреспонденттик эсеп	Башка банктардагы корс.эсептер	Кредиттер жана кардарларга каржылык ижара	Башка активдер
01.01.2002	5798	465	183	720	2192	2239
01.01.2003	9081	388	603	2855	3011	2224
01.01.2004	12868	882	450	4658	4147	2731
01.01.2005	19443	944	955	6755	7329	3460
01.01.2006	23934	1157	2052	6983	9485	4258
01.01.2007	30573	2009	2889	5638	13368	6669
01.01.2008	42134	2088	4014	3695	20798	11540
01.01.2009	55169	2967	3835	8251	25607	14508
01.01.2010	67983	3739	5446	16778	25117	16904
01.01.2011	57933	3871	5514	7390	26311	14848
01.01.2012	66755	6305	5431	7905	31142	15972
01.01.2013	66010	6102	5692	8001	31151	14965
01.01.2014	170120,0	6985	6789	7895	31456	15225
01.01.2015	178000,0	10000,0	9900,0	36600,0	93200,0	14000,0
01.01.2016	178200,0	13300,0	12300,0	23500,0	93500,0	19400,0

Булак: 2002-2016-жылдар аралыгындагы КРУБнын маалыматтарынын негизинде түзүлдү.

4- таблицада көрүнүп тургандай:

- 2002-2016-жылдар аралыгында коммерциялык банктардын активдери 30га

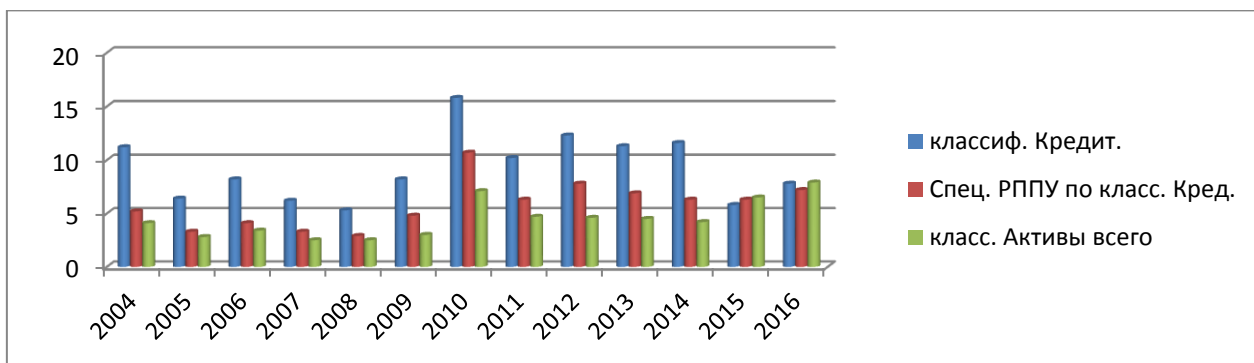
жакын эсеге көбөйгөн;

- акча каражаты 28ден көбүрөөк;

- башка активдер 2002-жылдагы 2239 млн. сомдон 2016-жылы 19400 млн. сомго чейин көбөйгөн, салыштыруу үчүн айтсак, 2002-жылдан тарта 8,6 эсеге.

Коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүн баалоонун негизги параметри болуп активдердин сапаты эсептелет.

Диаграмма 1- 2004-2016-ж.а. коммерциялык банктардын активдеринин сапаты, (%)

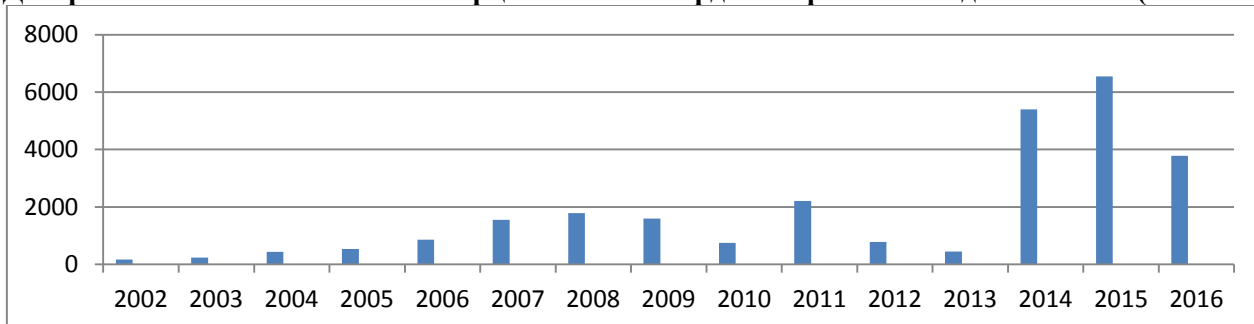
Булак: КРУБнын банк секторунун обзору.

1-диаграммада көрсөтүлгөндөй:

- жалпысынан активдердин сапаты банк системи боюнча КРУБнын талаптарына жооп берет, мында классификацияланган насыялар 20%дан ашпашы керек. Эң жогорку көрсөткүч 2004-2012-жылдар аралыгында белгиленген;

- Классификацияланган активдер боюнча РППУнун динамикасынын эң жогорку көрсөткүчү 2010-жылга туура келет, эң төмөн көрсөткүч 2005-жылда.

Диаграмма 2- 2002-2016-ж.а. коммерциялык банктардын кирешесинин динамикасы (млн.сом)

Булак: КРУБнын банк секторунун обзору.

2-диаграммага ишенсек,

- 2010-жылы банктардын кирешесинин төмөндөөсү 46% түздү;

- Кирешенин максималдуу көрсөткүчү 2015-жылда белгиленген, – 6.542 млн. сом. 2014-жылга салыштырмалуу өсүү 1.146,9 млн.сомду түздү, 2016-жылга салыштырмалуу - 2765,5 млн.сомду түздү.

Таблица 5-2010-2016-ж.а. коммерциялык банктардын капиталынын адекваттуулук коэффициенттеринин динамикасы

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Капиталдын адекваттуулук коэффициенти (К 2.1.) 12 % дан жогору	33,5	30,5	30,3	28,3	25,0	23,4	24,5
Биринчи даражадагы капиталдын адекваттуулук коэффициенти (К 2.2.) 6 % дан жогору	28,5	26,0	24,6	22,3	19,9	18,4	18,6

Булак: 2010-2016-жылдар аралыгындагы КРУБнын отчеттору.

5-таблицада көрсөтүлгөндөй:

- Капиталдын адекваттуулук коэффициенттеринин көрсөткүчтөрү К.2.1. КРУБнын нормативдик талаптарына жооп берет, буга кошмча, анализге алынган убакыт аралыгында капиталдын коэффициентинин өзгөрүүсү байкалат: 2010-жылдагы 33,5%дан 2016-жылда 24,5%га чейин;
- Изилдөөгө алынган убакыт аралыгында биринчи даражадагы К.2.2. 8,4%ды түзөт, бул көрсөткүч КРУБнын талаптарына туура келет.

Үчүнчү «Кыргыз Республикасынын банк системинин каржылык туруктуулугунун капиталдык базасын күчтөнтүү» бөлүмүндө коммерциялык банктардын капиталынын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүнүн механизмдери жана банк секторун капитализациялоодогу нормативдик талаптарды өнүктүрүү чаралары аныкталып, банк системинин каржылык туруктуулугунун Концепциясы иштелип чыкты. Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын капиталдык базасы боюнча жүргүзгөн анализибиз бир катар көйгөйлөрдү ачыкка чыгарды, тактап айтканда банктардын капиталынын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүдөгү көйгөйлөр. Аларды чечүү капиталдын стратегиялык башкаруусунда жана капитализациянын механизмдерин өнүктүрүүдө жаралган актуалдуу маселелерди чечүүгө жардам берет, тагыраагы:

- пайда болгон чыгаша жана милдетмелерди төлөө булагы катары банктын өздүк капиталынын үлүштөрүн пассив жаатында көбөйтүү,

- көзөмөл жүргүзүүчү түзүмдөр үчүн капиталдын ролун күчтөтүү. Анткени, капиталдын жетиштүүлүгү боюнча талаптар нормативдик инструмент катары колдонулат, анын жардамы менен банктын ишмердүүлүгүнө эффективдүү таасир этүүгө мүмкүн, тактап айтканда тобокелдүү операцияларды чектөө жана банк системин күчтөтүү максатында ишенимдүү салым аткаруу менен;
- башка банктар тарабынан «фиктивдүү» капиталдарды уюштуруу тажрыйбасы;
- жетиштүүлүк боюнча нормативдердин эл аралык стандарттарына туура келүү менен банк капиталынын жетиштүүлүгүн нормаларын камсыздоо;
- белгилүү активдер аркылуу кредиттик мекемелердин капитализациясын көбөйтүүдө көзөмөл жүргүзүүчү түзүмдөрдүн талаптарын катуулатуу.

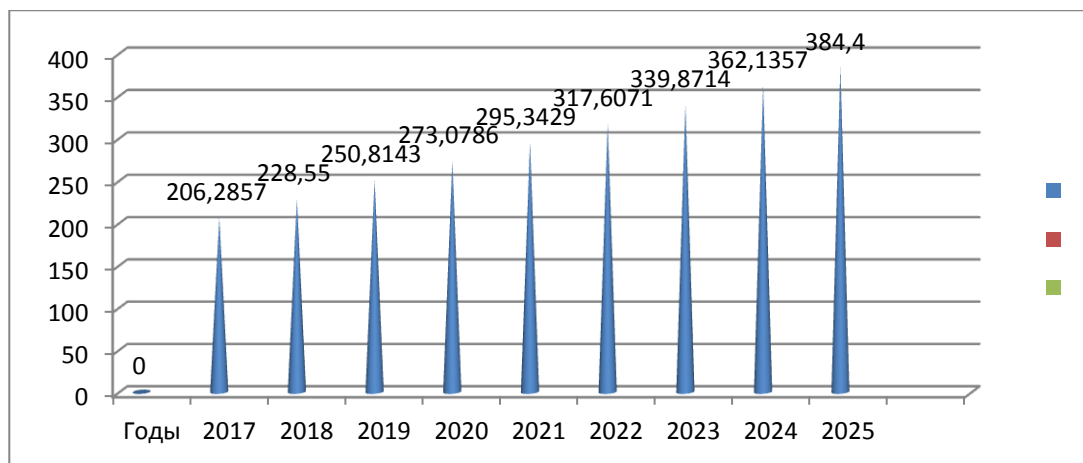
Эконометрикалык моделдин негизинде трендди экстраполяциялык түздөө ыкмасында, коммерциялык банктардын 2025-жылга чейинки активдеринин болжолдуу көрсөткүчтөрүн эсептедик.

Таблица 6 – Банк секторунун белгилүү жана болжолдуу көрсөткүчтөрү, 2013-2018-жылдар (млн. сом)

	Факт	факт	факт	факт	факт	прогноз
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ВВП	304 350	351 141	401 030	463 175	524 851	561 591
Активдер ФКУ - ВВПга						
Анын ичинде:	35,4%	38,6%	40,5%	42,5%	44,5%	46,0%
1. Активдер БС - ВВПга	28,5%	31,5%	33,0%	34,5%	36,0%	37,0%
2. Активдер НФКУ - ВВПга	6,9%	7,1	7,5	8,0	8,5	9,0
Кредиттер ФКУ - ВВПга						
Анын ичинде:	18,3%	19,6%	20,3%	20,8%	21,7%	23,5%
1. Кредиттер БС- ВВПга	13,1%	14,3%	14,9%	15,3%	16,1%	17,8%
2. Кредиттер НФКУ -ВВПга	5,2%	5,3%	5,4%	5,5%	5,6%	5,7%
Депозиттер БС - ВВПга	14,2%	14,5%	15,2%	15,6%	16,5%	18,7%
Банктар аралык төлөм жүргүзүү системи						
Төлөмдөрдүн саны (млн.)	2,4	2,5	2,6	2,7	2,9	3,1
Төлөмдөрдүн көлөмү (млрд. сом)	682, 4	716,5	752,3	789,9	829,4	870,9

Булак: 2012-2016-жылдар аралыгындагы КРУБнын материалдары. 2017-жылдын көрсөткүчтөрү автор тарабынан эсептелген.

Диаграмма 3 - 2017-2025-ж.а. коммерциялык банктардын активдеринин прогнозу, (млрд. сом)

Булак: Автор тарабынан эсептелген.

6-Таблица жана 7-Диаграмма, Кыргыз Республикасынын банк системиндеги активдердин өсүүсүн божомолун айгинелейт, бул өз учурунда Кыргыз Республикасынын банк системинин өздүк капиталын керектүү деңгээлде өстүрүп туруу зарылдыгын шарттайт. Ошол эле учурда, банк кирешесинин көрсөткүчтөрү бирдиктүү прогрессияда көбөйбөй турганы биз келтирген тезисти далилдейт. Тезисти эске салсак, банк секторунун келечектеги өнүгүүсү Кыргыз Республикасынын банктарынын өздүк капиталынын көбөйүүсүнө алып келет жана банктык капиталдын жетиштүүлүгүнө эффективдүү башкаруу жүргүзүүдө банктын жетекчилиги менен менеджерлеринен жогорку талаптарды, квалификацияны талап кылат. Мындай шарттарда, банктык капиталдын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүү жана Кыргыз Республикасынын финансылык мекемелерин капитализациялоо жаатындагы эффективдүү методологиянын жана билимдин актуалдуулугу өсөт.

Биз, бул жагдайды эске алуу менен, эконометрикалык модель түрүндөгү өздүк кеңеш жана колдонмолорду сунуштайбыз, алар банктын капитализациясын прогноздоо баскычында эффективдүүлүктүн көрсөткүчтөрүнүн түздөн түз көз карандылыгын жана таасирин көрсөтөт.

Фактордук жана результативдик белгинин (түздөн түз байланыш) тыгыз байланышын айкындоо үчүн корреляциянын r_{xy} эки сызыктуу коэффициентин төмөнкү формула менен эсептедик:

$$r_{xy} = \frac{n \sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{\sqrt{n \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2} \sqrt{n \sum y_i^2 - (\sum y_i)^2}}$$

Көбүнчө эконометрикалык моделдерди түзүүдө колдонулуучу көрсөткүч детерминациянын коэффициенттери деп аталат:

$$R = \sqrt{1 - \frac{\sum (y_i - \bar{y})^2}{\sum (y_i - \bar{y}_i)^2}}$$

Ал, результативдүү көрсөткүчтүн өзгөрүүсү фактордук белгилерден канча пайызга көз каранды экенин көрсөтөт.

Таблица 7 – Капитализациянын булактарынын көрсөткүчтөрүн мүнөздөгөн маалымат

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ROA (X1)	3,8	2,5	1,2	3,0	3,0	2,8
ROE (X2)	20,1	13,7	7,1	17,7	18,5	18,0
Таза пайыздык киреше (X3)	3,6	4,0	3,6	4,3	5,5	6,5
Таза киреше (Y)	1,8	1,6	0,7	2,0	2,4	2,7
Регрессиондук статистика						
Көптүк формада						
R – квадрат 0,993151						
R – квадрат 0,986348						
Нормаланган						
R – квадрат 0,965871						
Стандарттуу						
ката 0,128878						
Байкоолор 6						
Дисперсиондук анализ						
	df	SS	MS	F	F мааниси	
Регрессия	3	2,400114	0,800038	48,16718	0,02408	
Калдык	2	0,033219	0,01661			
Жыйынтык	5	2,433333				
	Коэффициент	Стандарттуу ката	t-статистика	p- мааниси	Төмөнкү 95%	Жогорку 95%
Ү-кесилиши	-1,0347	0,473282	-2,18613	0,160359	-3,07107	1,001665
Колдонулган X1	-0,12568	0,766147	-0,17798	0,875137	-3,16398	2,912627
Колдонулган X2	0,110463	0,137396	0,803975	0,505784	-0,4807	0,701631
Колдонулган X3	0,325517	0,151388	2,150212	0,164512	-0,32585	0,976888

Таблица10– Жуптуу корреляциянын коэффициенттеринин матрицасы

	Y	X1	X2	X3
Y	1	0,964026	0,177158	0,672047
X1		1	0,417729	0,836415
X2			1	0,83575
X3				1

$$\hat{Y} = -1,03 - 0,126X_1 + 0,110X_2 + 0,326X_3$$

Эсептөөлөрдүн жыйынтыгында капитализациянын деңгээлин аныктоодо болжолдуу көрсөткүчтөр чечим кабыл алуу мүмкүндүгүнө жакшы таасир

тийгизет деп айта алабыз. Анткени, бардык маанилүү көрсөткүчтөр жагымдуу мүнөздөгү тенденцияга ээ, чечим кабыл алуунун мүнөздөмөлөрүнүн бири R квадрат көрсөткүчү, биздин учурда ал 0.96га барабар. Демек, биз эсептеп чыккан жыйынтык чечим кабыл алуу үчүн мүмкүн болушунча туура келерин далилдейт.

КОРУТУНДУ ЖАНА СУНУШТАР

Жүргүзүлгөн изилдөөнүн негизинде төмөнкү корутунду менен сунуштар келип чыкты:

1. Коммерциялык банктардын капиталын уюштуруу жана эффективдүү колдонуу жаатындагы анализ, чет элдик инвестицияларды тартуу жана фондулук рынокко баалуу кагаздарды жайгаштыруу жолдору менен «узун» ресурстардын булактарын табуу керектигин далилдейт.

2. Банктардын өздүк капиталын уюштурууда келип чыккан айырмачылык көбүн эсе коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүнүн негизги көрсөткүчтөрү менен алардын чоң көлөмдөгү капиталынын өз ара байланышынын жоктугунан жана банктык капиталдын жетишүүлүгүн баалоо көрсөткүчтөрү менен КРУБнын нормативдик талаптарынын дал келбестигинен келип чыгаары аныкталды. Иш жүзүндө алар эффективдүү колдонууга эмес, капиталдын түзүмдөрүн сактоого багытталган.

3. ЕАЭБнин шарттарында евразиялык интеграцияны өнүктүрүү контекстинде коммерциялык банктардын атаандаштык көйгөйү актуалдуу экени аныкталды. Коммерциялык банктарды капитализациялоодо колдонулган механизмдерди модернизациялоо максатында алардын ишмердүүлүгүн жаңылоо, өзгөртүү керек.

4. Банктардын капиталын башкарууда максаттуу стратегиялык жолдорду пландоо керектиги көрсөтүлдү. Бул ыкманын негизи-капиталдык базаны өнүктүрүүдө механизмдердин иштелип чыгуусу жана банктын атаандаштык сапаттарын жакынкы жана узак мөөнөттө күчтөнтүү болуп саналат.

5. Экономикалык интеграциянын шарттарында эл аралык стандарттарга ылайык банктык капиталдын жетиштүүлүгүнүнө карата адаптациялык моделдин колдонулушу шарт. Капиталдардын эркин айлануусун камсыздоо үчүн Кыргыз Республикасынын банктык мыйзамдарында көрсөтүлгөн финансылык операциялар тууралуу бөлүктөрү ЕАЭБнин бирдиктүү нормативдик актылары менен айкалыштырылышы керек.

6. Банктык капиталга коюлган эл аралык талаптардын конвергенциясынын моделдери сунушталды. Сунуш кылынган моделдер, банктык капиталдын жетиштүүлүгүн баалоо боюнча стандарттуу жана заманбап ыкмаларга негизделген, ошондой эле келечекте коммерциялык банктардын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүү боюнча колдонмо-сунуштар (эконометрикалык модель) иштелип чыкты. Биз, эсептөөлөрдүн жыйынтыгына таянып, капитализациянын деңгээлин аныктоодо банктын эффективдүүлүгүнүн көрсөткүчтөрү чечим кабыл алуу мүмкүндүгүнө түздөн түз таасир тийгизет деп айта алабыз.

7. Банктык системди капитализациялоону өнүктүрүүдө колдонулуучу, тагыраагы, каатчылык шарттарында банк секторун капитализациялоого багытталган төрт бөлүктөн турган бирдиктүү концепция сунушталат: 1) банк секторунун «консолидациясы»; 2) банктык капиталдын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүнүн эффективдүү системин реализациялоо; 3) Кыргыз Республикасынын банктары үчүн эл аралык фонддорго жетүү жолдорун жеңилдетүү; 4) банктык капиталдын жетиштүүлүгүнүн эл аралык стандарттарын банк секторунда реализациялоо. Банк системинин капитализациясын өнүктүрүү боюнча сунуштар берилип, аларды аткаруу үчүн чаралар көрсөтүлдү. Бул концепциянын институционалдык, аткаруучу жана мыйзам чыгаруучу деңгээлде колдонулушу Кыргыз Республикасынын банктарынын өздүк капиталдарынын өсүүсүнө алып келет. Банктар, регулятивдүү талаптарына эле эмес, капиталга болгон муктаждыгын баалоодо өздүк баасына ишеним артуу мүмкүндүгү айкындалды.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН ТЕМАСЫ БОЮНЧА ЖАРЫЯЛАНГАН ЭМГЕКТЕР

1. Ким. А.Д., КРда банк системин өнүктүрүүнүн көйгөйлөрү [Текст]/ Ким. А.Д// Известия Вузов №9, Бишкек 2011, ISSN 1026-9045
2. Ким. А.Д., КРнын банк системиндеги насыя тобокелдерин башкаруудагы көйгөйлөр [Текст]/ Ким. А.Д//Известия Вузов №9, Бишкек 2011, ISSN 1026-9045
3. Ким. А.Д., Кыргызстандын банк секторундагы банктык насыяны өнүктүрүү [Текст]/ Ким. А.Д//Экономика и статистика 2`2012, ISSN 1694-5182
4. Ким. А.Д., Өнүгүүнүн заманбап этабындагы КРнын акча-кредиттик саясаты [Текст]/ Ким. А.Д//Экономика 3(13) Бишкек 2012, ISSN 1694-6103
5. Ким. А.Д., Коммерциялык банктардын пайыздык саясаты [Текст]/ Ким. А.Д//Вестник КЭУ им. М. Рыскулбекова, 2(12) 2012 Бишкек, ISSN 1694-5778
6. Ким. А.Д., Коммерциялык банктын каржылык ресурстары – өзүн өнүктүрүүнүн негизги фактору [Текст]/ Ким. А.Д//АльПари 2012_1-2 (69-70), Алматы, ISSN 1562-5397
7. Ким. А.Д., Банктык кызматтар жана факторлор, аларды КРда өнүктүрүү [Текст]/ Ким. А.Д//АльПари 2012-3(71), Алматы, ISSN 1562-5397
8. Ким. А.Д., Коммерциялык банктын туруктуулугуна таасир берген негизги факторлор жана критерийлер [Текст]/ Ким. А.Д//Интернаука. Илимий дискуссия: Экономика жана башкаруу суроолору. № 2(46) Москва 2016, ISSN 2309-222X
9. Ким. А.Д., Коммерциялык банктардын ишмердүүлүгүнүн көрсөткүчтөрү менен капиталдын көлөмүнүн өз ара байланышы [Текст]/ Ким. А.Д//Интернаука. Ч.-2 № 4(4) Москва 2016 ISSN 2309-222X

Экономика жана элдик чарбаны башкаруу (экономика, ишканаларды түзүү, тармактарды түптөө жана башкаруу) 08.00.05 адистиги боюнча Экономика илимдеринин кандидаты илимий даражасын жактоо үчүн

Ким Александр Дмитриевичдин

«Коммерциялык банктардын жетиштүүлүгүн камсыздоо, ага башкаруу жүргүзүү жана рыноктук шартта капитализациянын механизмдерин өнүктүрүү» (Кыргыз Республикасынын мисалында) темасында жазылган

диссертациялык иштин

РЕЗЮМЕСИ

Негизги создөр: банктык капитал, банктын өздүк жана кошумча капиталы, капиталдын жетиштүүлүгү, банктын капитализациясы, мыйзамдуулук, банктык саясат, интеграциялык процесс, ЕАЭБ, капиталдын жетиштүүлүгүнүн көрсөткүчтөрүнүн байланышы, рейтингдик баалоо.

Изилдөөнүн объектиси катары коммерциялык банктардын капиталы, КРнын банк системи, эл аралык банк системи, банктык тескөө жана көзөмөл боюнча эл аралык ишканалар алынды.

Изилдөөнүн предмети катары коммерциялык банктардын капиталынын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүдө пайда болгон экономикалык, уюштуруучулук, укуктук мамилелердин жыйындысы жана өсүү темпин сактоо үчүн алардын капитализациясынын механизмдерин өнүктүрүү, туруктуулук жана кредиторлор менен аманатчылар үчүн тобокелдердин азайышы алынды.

Жыйынтыктар жана алардын жаңычылдыгы:

- Республиканын банк системин изилдөөнүн негизинде, кирешелүүлүк жана туруктуулук фактору катары коммерциялык банктардын оптималдуу активдик жана пассивдик түзүмдөрүн уюштуруу зарылдыгы аныкталды, аны менен катар, банк капиталынын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүү үчүн керектүү иш аракеттер менен инструменттер белгиленди.
- дүйнөлүк тажрыйбага комплекстүү анализ жүргүзүүнүн жыйынтыгында банктын капиталына коюлган эл аралык талаптардын конвергенциясынын моделдери сунушталды, алар банктык капиталдын жетиштүүлүгүн баалоо боюнча стандарттуу жана заманбап ыкмаларга негизделген;
- коммерциялык банктарды башкарууну өнүктүрүү үчүн сунуштар (эконометрикалык модель) көрсөтүлдү.

Колдонуу даражасы: жыйынтыктар коммерциялык банктардын практикалык ишмердүүлүгүнүн алкагында капиталдын жетиштүүлүгүнө башкаруу жүргүзүүдө колдонулуусу үчүн конкреттүү сунуштар ирээтинде берилди.

Колдонуу багыты: изилдөөнүн жыйынтыктары мамлекеттик программаларды жана долбоорлорду иштеп чыгууда, ошондой эле Кыргыз

Республикасынын банк системин өнүктүрүүдө пайда болгон көйгөйлөрдү чечүү боюнча иш алып барган мамлекеттик бөлүмдөрдүн өз ара байланыш механизмдерин жакшыртууда колдонулушу мүмкүн.

РЕЗЮМЕ

диссертации Ким Александра Дмитриевича на тему: «Управление и обеспечение достаточности капитала коммерческих банков и совершенствование механизмов капитализации в условиях рынка» (на примере Кыргызской Республики) на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 – Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами)

Ключевые слова: капитал банка, собственный и дополнительный капитал банка, достаточность капитала, капитализация банка, законодательство, политика банка, интеграционный процесс, ЕАЭС, взаимосвязь показателей достаточности капитала, рейтинговая оценка.

Объектом исследования является капитал коммерческих банков, банковская система КР, международная банковская система, международные организации по банковскому регулированию и надзору.

Предметом исследования выступает совокупность экономических, организационных и правовых отношений, возникающих в процессе управления достаточностью капитала коммерческих банков, и совершенствование механизмов их капитализации для поддержания их роста, стабильности и сокращения риска для кредиторов и вкладчиков.

Полученные результаты и их новизна:

- На основе исследования состояния банковской системы республики, научно обоснована необходимость формирования оптимальной структуры активов и пассивов коммерческих банков, как фактора их устойчивости и прибыльности, включающая последовательность действий и инструментов, определяющих основу управления достаточностью капитала банков;
- в результате комплексного анализа мирового опыта, предложены модели конвергенции международных требований к капиталу банка, основанные на реализации стандартных и продвинутых подходов к оценке достаточности капитала банков;
- разработаны рекомендации (эконометрическая модель) дальнейшего совершенствования управления коммерческих банков.

Степень использования: полученные результаты доведены до уровня конкретных предложений для использования в практической деятельности коммерческих банков по управлению достаточностью капитала.

Область применения: результаты исследования применимы при разработке государственных программ и прогнозов, при совершенствовании механизмов капитализации банков и взаимодействия органов государственного

управления по вопросам и проблемам совершенствования банковской системы Кыргызской Республики в современных рыночных условиях.

SUMMARY

Thesis of Kim Alexandr Dmitrievich on the topic: "Management of capital adequacy of commercial banks and improvement of capitalization mechanisms in market conditions" (on example of the Kyrgyz Republic) for the degree of candidate of economic sciences in specialty 08.00.05 - Economics and management of the national economy (economics, organization and management of enterprises, industries, complexes)

Key words: bank capital, own and additional capital of the bank, sufficient capital, bank capitalization, legislation, bank policy, integration process, ЕАЭС, interrelation of capital adequacy indicators, rating estimation.

Subject of the study is the capital of commercial banks, the domestic banking system, international organizations for banking regulation and supervision.

The subject of the study is a set of economic, organizational and legal relations arising in the process of increasing commercial banks' own capital to maintain their economic growth, reduce the likelihood of bankruptcy and reduce the risk to creditors and depositors.

The obtained results and their novelty: Based on the research, the state of the banking system of the Republic scientifically substantiated the necessity of forming the optimal structure of assets and liabilities of commercial banks as a factor of sustainability and profitability and development strategy development, including the sequence of actions, instruments and rules that determine the basis for managing the capital adequacy of banks; methodological approaches to the convergence of domestic and international capital adequacy standards of the bank have been developed; based on a comprehensive analysis of world experience, models of convergence of international capital requirements of the bank were proposed, based on the implementation of standard and advanced approaches to assessing the capital adequacy of the bank, and recommendations (an econometric model) for further improving the capitalization of commercial banks.

Degree of use: the results obtained are brought to the level of specific proposals for use in the practical activities of commercial banks on capital management.

Scope: The results of the research are applicable to the development of state programs and forecasts, while improving the mechanisms for the capitalization of banks and the interaction of government bodies on issues and problems of improving the banking system of the Kyrgyz Republic in current market conditions.